

ISSN 3093-3641

TẠP CHÍ **DÂN TỘC HỌC**
VÀ
TÔN GIÁO HỌC

Số 04 (04), 2025

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC VÀ TÔN GIÁO HỌC

Số 04 (04), 2025

Giấy phép số 120/GP-BVHTTDL, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch cấp ngày 05/9/2025
Bìa: Duy Hải. Chế bản và in tại Phòng In - Phát hành, Viện Thông tin Khoa học xã hội
Phát hành qua mạng lưới Bưu điện Việt Nam - Mã ấn phẩm C634; Hotline: 1800.585855

Giá: 45.000đ

VIỆN DÂN TỘC HỌC VÀ TÔN GIÁO HỌC
VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC VÀ TÔN GIÁO HỌC

TỔNG BIÊN TẬP

Nguyễn Thị Quế Hương

PHÓ TỔNG BIÊN TẬP

Hoàng Phương Mai

HỘI ĐỒNG BIÊN TẬP

PGS.TS. Nguyễn Văn Minh	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Chủ tịch Hội đồng
TS. Nguyễn Thị Quế Hương	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Phó Chủ tịch HĐ
PGS.TS. Nguyễn Thị Thanh Bình	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Hoàng Văn Chung	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
PGS.TS. Nguyễn Hồng Dương	Viện Trần Nhân Tông	Ủy viên
TS. Ngô Quốc Đông	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Nguyễn Thắm Thu Hà	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
GS.TS. Đỗ Quang Hưng	Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn	Ủy viên
TS. Nguyễn Ngọc Mai	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Hoàng Phương Mai	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Bùi Thị Bích Lan	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Nguyễn Công Thảo	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Trần Hồng Thu	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
PGS.TS. Vương Xuân Tình	Hội Dân tộc học và Nhân học Việt Nam	Ủy viên
PGS. TS. Chu Văn Tuấn	Viện Xã hội học và Tâm lý học	Ủy viên

TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ

Tầng 9, Tòa nhà A, Số 1, phố Liễu Giai, phường Ngọc Hà, thành phố Hà Nội

Điện thoại: (+84) 0962017858

Email: tapchidthvatgh@gmail.com

Website: <http://iars.vass.gov.vn>

MỤC LỤC

NHỮNG VẤN ĐỀ DÂN TỘC, TỘC NGƯỜI

- 3 **Trần Thị Phương Anh**
Sự “tái sinh” của người Hmông theo Tin Lành ở vùng biên giới phía Bắc và các yếu tố ảnh hưởng: Nghiên cứu trường hợp bản Sin Suối Hồ, tỉnh Lai Châu
- 14 **Lê Thị Mùi**
Vai trò của quan hệ xã hội đối với lao động dân tộc thiểu số di cư tại một số khu công nghiệp tỉnh Bắc Ninh
- 24 **Vũ Đình Mười**
Thực trạng bảo tồn di sản văn hoá truyền thống của người Mường ở tỉnh Ninh Bình
- 34 **Phạm Thị Thu Hà**
Nghề thuốc nam của người Dao ở xã Ba Vi, thành phố Hà Nội: Thực trạng và một số vấn đề đặt ra
- 45 **Sa Thị Thanh Nga**
Hoạt động du lịch tại Mộc Châu và một số vấn đề đặt ra đối với môi trường tự nhiên
- 56 **Đặng Minh Ngọc**
Biến đổi sinh kế của người Cơ-tu ở thôn Tư Pơơ, xã Bến Giằng, thành phố Đà Nẵng

NHỮNG VẤN ĐỀ TÍN NGƯỠNG, TÔN GIÁO

- 65 **Trần Anh Châu**
Quan điểm của Erik Erikson về tôn giáo trong mối liên hệ với vòng đời người
- 76 **Nguyễn Thế Nam**
Nhà thờ Công giáo Việt Nam: Lịch sử và phong cách kiến trúc
- 87 **Mai Thùy Anh**
Sự truyền bá và phát triển của Nhất Quán đạo: Quá trình toàn cầu hóa tôn giáo
- 98 **Phạm Minh Phương**
Tục thờ Mẫu Thoải ở đền Hàn Sơn, Thanh Hoá: từ góc nhìn tôn giáo học sinh thái
- 108 **Phạm Thị Hà Xuyên**
Tín ngưỡng thờ cá Voi ở vùng biển Sầm Sơn, tỉnh Thanh Hoá trong bối cảnh hiện nay
- 119 **Đỗ Duy Hưng**
Hình tượng Bà Chúa Then tại đền Chúa Then, thôn Nà Cốc, xã Bình Gia, tỉnh Lạng Sơn

1. Trần Thị Phương Anh: Sự “tái sinh” của người Hmông theo Tin Lành ở vùng biên giới phía Bắc và các yếu tố ảnh hưởng: Nghiên cứu trường hợp bản Sin Suối Hồ, tỉnh Lai Châu

Tóm tắt: Bản Sin Suối Hồ là nơi cư trú của người Hmông ở khu vực biên giới phía Bắc thuộc tỉnh Lai Châu. Từng là một trong những bản nghèo của cả nước, ngày nay nhiều người biết đến Sin Suối Hồ là điểm du lịch hấp dẫn gắn với cảnh quan thiên nhiên và văn hóa đặc sắc. Đây được cho là một sự “tái sinh” của cộng đồng Hmông theo đạo Tin Lành ở nơi biên giới, thông qua một tiến trình chuyển hóa toàn diện từ nhận thức bên trong đến hành động cụ thể biểu hiện ra bên ngoài như làm đường, làm chợ, xây dựng mô hình kinh tế,... Quá trình này được thúc đẩy bởi sự kết hợp giữa chính sách hỗ trợ có hiệu quả thiết thực của Nhà nước, cũng như ảnh hưởng của đạo Tin Lành trong việc hình thành lối sống mới và sức mạnh nội sinh của cộng đồng. Qua đó, bản Sin Suối Hồ trở thành minh chứng sinh động cho khả năng tự đổi mới và phát triển bền vững của người Hmông vùng biên giới trong bối cảnh hiện nay.

Từ khóa: Người Hmông, đạo Tin Lành, chuyển đổi đời sống kinh tế - xã hội, bản Sin Suối Hồ, Lai Châu.

2. Lê Thị Mùi: Vai trò của quan hệ xã hội đối với lao động dân tộc thiểu số di cư tại một số khu công nghiệp tỉnh Bắc Ninh

Tóm tắt: Bài viết nghiên cứu vai trò của quan hệ xã hội đối với lao động dân tộc thiểu số di cư tại một số khu công nghiệp tỉnh Bắc Ninh. Quan hệ xã hội giúp lao động dân tộc thiểu số vượt qua các rào cản khi sống tại môi trường mới, đặc biệt, trong việc tìm kiếm việc làm, tiếp cận thông tin, hỗ trợ tài chính phi chính thức và hòa nhập xã hội. Đồng thời, quan hệ xã hội còn là đòn bẩy quan trọng giúp họ độc lập kinh tế, nâng cao vị thế xã hội trong gia đình và cộng đồng. Nghiên cứu cũng làm rõ một số hạn chế của mạng lưới này, từ đó, đưa ra các đề xuất, khuyến nghị nhằm tăng cường hiệu quả của các mạng lưới quan hệ xã hội và thúc đẩy sự hòa nhập bền vững cho lao động dân tộc thiểu số di cư tại các khu công nghiệp.

Từ khóa: Quan hệ xã hội, lao động dân tộc thiểu số, di cư, khu công nghiệp, Bắc Ninh.

3. Vũ Đình Mừng: Thực trạng bảo tồn di sản văn hoá truyền thống của người Mường ở tỉnh Ninh Bình

Tóm tắt: Người Mường có lịch sử cư trú lâu đời ở Việt Nam, đã tạo dựng một nền văn hóa phong phú, đa dạng và giàu bản sắc. Tuy nhiên, dưới tác động của kinh tế thị trường, di cư lao động và chính sách quản lý rừng, văn hóa truyền thống của người Mường tại tỉnh Ninh Bình đang biến đổi sâu sắc. Nhiều giá trị văn hóa vật thể và phi vật thể bị mai một, thậm chí có nguy cơ mất hẳn nếu không được bảo tồn kịp thời. Trên cơ sở tư liệu nghiên cứu thực tế tại xã Cúc Phương, tỉnh Ninh Bình và tiếp cận từ góc nhìn dân tộc học, bài viết tập trung phân tích nguyên nhân, thực trạng biến đổi văn hóa truyền thống của người Mường ở địa phương, đồng thời đưa ra một số luận điểm về bảo tồn di sản văn hóa và khuyến nghị chính sách. Qua đó, nghiên cứu hướng đến việc gìn giữ, phát huy các giá trị văn hóa đặc sắc của cộng đồng Mường trong bối cảnh hiện đại hóa và hội nhập.

Từ khóa: Bảo tồn, di sản văn hóa, người Mường, Ninh Bình.

4. Phạm Thị Thu Hà: Nghề thuốc nam của người Dao ở xã Ba Vì, thành phố Hà Nội: Thực trạng và một số vấn đề đặt ra

Tóm tắt: Bài viết làm rõ thực trạng nghề thuốc nam của người Dao ở xã Ba Vì, thành phố Hà Nội trên các khía cạnh: quan niệm về sử dụng thuốc nam hiện nay; sự thay đổi về nguồn dược liệu; hiện đại hóa quy trình chế biến và bảo quản thuốc nam; đổi mới trong cách thức tổ chức sản xuất của nghề thuốc; mở rộng thị trường và tạo dựng thương hiệu cho sản phẩm thuốc nam. Từ hoạt động kinh tế phụ trợ trong truyền thống, hiện nay nghề thuốc nam đã vươn lên trở thành sinh kế chính, góp phần thay đổi cơ cấu kinh tế, nâng cao thu nhập và giảm nghèo cho các hộ gia đình. Tuy nhiên, nghề thuốc nam cũng đang phải đối mặt với một số khó khăn như: suy giảm nguồn dược liệu tự nhiên, thách thức trong hội nhập thị trường và năng lực cạnh tranh, bất cập về hành lang pháp lý và sự mai một tri thức dân gian. Trên cơ sở đó, bài viết đề xuất một số kiến nghị nhằm bảo tồn và phát triển nghề thuốc nam của người Dao trong bối cảnh hội nhập.

Từ khóa: Sinh kế tộc người, nghề thuốc nam, người Dao, Ba Vì, Hà Nội.

5. Sa Thị Thanh Nga: Hoạt động du lịch tại Mộc Châu và một số vấn đề đặt ra đối với môi trường tự nhiên

Tóm tắt: Bài viết làm rõ thực trạng hoạt động du lịch và những vấn đề đặt ra đối với môi trường tự nhiên tại phường Mường Sang, thị xã Mộc Châu, tỉnh Sơn La. Những năm gần đây, các loại hình du lịch cộng đồng, du lịch trải nghiệm nông nghiệp - nông thôn và du lịch nghỉ dưỡng phát triển mạnh, mang lại lợi ích kinh tế và cơ hội sinh kế cho người dân địa phương. Song, hoạt động này cũng kéo theo những tác động tiêu cực đến môi trường tự nhiên, như gia tăng rác thải rắn, ô nhiễm nguồn nước, ô nhiễm đất và biến đổi cảnh quan sinh thái tại một số điểm du lịch. Từ thực tiễn đó, bài viết đề xuất một số giải pháp hướng tới phát triển du lịch bền vững, đảm bảo hài hòa giữa tăng trưởng kinh tế - xã hội và bảo vệ môi trường sinh thái.

Từ khóa: Hoạt động du lịch, môi trường tự nhiên, dân tộc thiểu số, Mộc Châu, Sơn La.

6. Đặng Minh Ngọc: Biến đổi sinh kế của người Cơ-tu ở thôn Tơ Pơ, xã Bến Giằng, thành phố Đà Nẵng

Tóm tắt: Bài viết tìm hiểu quá trình biến đổi sinh kế của người Cơ-tu tại thôn Tơ Pơ, xã Bến Giằng, thành phố Đà Nẵng sau khi chuyển đến khu tái định cư thủy điện Sông Bung 4. Nghiên cứu dựa trên nguồn tư liệu thực địa cho thấy, người Cơ-tu đã chủ động thích ứng với điều kiện sống mới thông qua duy trì những hình thức sinh kế truyền thống còn phù hợp, phát triển các mô hình sinh kế mới như chuyển đổi cơ cấu cây trồng, vật nuôi có giá trị kinh tế cao, tham gia bảo vệ rừng cộng đồng và mở rộng hoạt động di cư lao động, làm thuê, làm công nhân tại các khu công nghiệp. Những thay đổi này góp phần cải thiện thu nhập, nâng cao đời sống và thúc đẩy quá trình hội nhập kinh tế - xã hội của cộng đồng. Tuy nhiên, tính bền vững của các mô hình sinh kế đến nay vẫn phụ thuộc nhiều vào sự hỗ trợ của Nhà nước và địa phương, đặc biệt, trong các lĩnh vực tín dụng ưu đãi, đào tạo nghề và phát triển thị trường tiêu thụ nông - lâm sản.

Từ khóa: Sinh kế, biến đổi sinh kế, người Cơ-tu, tái định cư, Đà Nẵng.

7. Trần Anh Châu: Quan điểm của Erik Erikson về tôn giáo trong mối liên hệ với vòng đời người

Tóm tắt: Erik Homburger Erikson (1902-1994), nhà tâm lý học phát triển và phân tâm học người Mỹ gốc Đức, nổi tiếng với lý thuyết phát triển tâm lý xã hội qua các giai đoạn trong vòng đời con người. Dù không trực tiếp nghiên cứu tôn giáo như một lĩnh vực độc lập, các tác phẩm và phân tích của ông cung cấp nền tảng quan trọng để hiểu vai trò của tôn giáo trong quá trình hình thành bản sắc cá nhân và xã hội. Erikson đề cập đến tôn giáo như một hiện tượng văn hóa và tâm lý, bao gồm vấn đề phát triển bản ngã và hiện tượng “giả hình thái” (pseudospeciation), một hình thức định kiến tôn giáo. Bài viết phân tích các quan điểm chủ yếu của Erikson về tôn giáo, góp phần làm rõ cách ông nhìn nhận về mối quan hệ giữa tôn giáo và vòng đời người.

Từ khóa: Tôn giáo học, Erikson, quan điểm tôn giáo, phát triển vòng đời người.

8. Nguyễn Thế Nam: Nhà thờ Công giáo Việt Nam: Lịch sử và phong cách kiến trúc

Tóm tắt: Bài viết tập trung khảo cứu quá trình phát triển của hệ thống nhà thờ Công giáo từ khi du nhập vào Việt Nam đến nay, đồng thời, phân tích đặc điểm kiến trúc và vai trò văn hóa - xã hội qua hai giai đoạn chính: thời kỳ Công giáo mới du nhập và ảnh hưởng mạnh mẽ của kiến trúc châu Âu và thời kỳ hiện đại với sự giao thoa, hội nhập hóa phong cách kiến trúc. Bài viết giới thiệu các phong cách kiến trúc nhà thờ tiêu biểu ở Việt Nam, cùng với vật liệu và kỹ thuật xây dựng đặc trưng, từ đó khẳng định kiến trúc nhà thờ Công giáo đã trở thành một phần quan trọng của không gian văn hóa Việt Nam với những giá trị lịch sử, nghệ thuật và văn hóa đặc sắc.

Từ khóa: Công giáo, kiến trúc nhà thờ, kiến trúc Á Đông, kiến trúc phương Tây, bảo tồn di sản tôn giáo.

9. Mai Thuỳ Anh: Sự truyền bá và phát triển của Nhất Quán đạo: Quá trình toàn cầu hóa tôn giáo

Tóm tắt: Trong bối cảnh toàn cầu hóa ngày càng sâu rộng, các tôn giáo trong đó có Nhất Quán đạo không chỉ còn giới hạn trong phạm vi địa lý nơi ra đời, mà còn đang tích cực mở rộng ảnh hưởng ra toàn thế giới. Bài viết hướng đến làm rõ quá trình phát triển của Nhất Quán đạo qua các giai đoạn ở một số quốc gia, vùng lãnh thổ cụ thể. Những dữ liệu chi tiết được phân tích tổng hợp cho thấy một giáo phái tôn giáo có nguồn gốc địa phương đã thích nghi với nhiều nền văn hóa xã hội đa dạng để trở thành một tôn giáo có tính quốc tế hóa tiêu biểu.

Từ khóa: Nhất Quán đạo, toàn cầu hóa tôn giáo, sự truyền bá và phát triển.

10. Phạm Minh Phương: Tục thờ Mẫu Thoải ở đền Hàn Sơn, Thanh Hoá: từ góc nhìn tôn giáo học sinh thái

Tóm tắt: Bài viết khảo cứu phong tục thờ Mẫu Thoải tại đền Hàn Sơn (Thanh Hoá) từ góc nhìn tôn giáo học sinh thái, dựa trên tư liệu điền dã và hệ thống các công trình nghiên cứu hiện có. Đền Hàn Sơn là không gian giao thoa giữa tín ngưỡng thờ nước, thờ anh hùng dân tộc và văn hóa thờ Mẫu; thể hiện rõ nét tinh thần hài hòa giữa con người và tự nhiên, giữa lịch sử và tín ngưỡng tại địa phương. Nghiên cứu làm rõ lịch sử hình thành quần thể khu di tích, cấu trúc bài trí, nghi lễ rước trong lễ hội, cùng các biểu tượng nước - núi gắn với sinh thái học tại

địa phương. Kết quả cho thấy tín ngưỡng thờ Mẫu Thoải tại đền Hàn Sơn không chỉ duy trì chức năng tín ngưỡng mà còn góp phần điều tiết quan hệ cộng đồng môi trường, phản ánh vai trò xã hội và bảo vệ hệ sinh thái của tín ngưỡng này.

Từ khóa: Tôn giáo học sinh thái, tín ngưỡng dân gian, Mẫu Thoải, đền Hàn Sơn, Thanh Hóa.

11. Phạm Thị Hà Xuyên: Tín ngưỡng thờ cá Voi ở vùng biển Sầm Sơn, tỉnh Thanh Hoá trong bối cảnh hiện nay

Tóm tắt: Tín ngưỡng thờ cá Voi giữ vai trò đặc biệt quan trọng trong đời sống tinh thần của cộng đồng ngư dân vùng biển Sầm Sơn, tỉnh Thanh Hóa, qua nhiều giai đoạn lịch sử. Bài viết tập trung khảo sát quá trình thực hành tín ngưỡng này, đồng thời, phân tích hiện trạng không gian thờ tự và hệ thống thiết chế liên quan. Từ kết quả nghiên cứu thực tiễn, bài viết chỉ ra một số thách thức nổi bật như sự thiếu hụt lớp kế cận, hạn chế về nguồn nhân lực và kinh phí quản lý, cùng tình trạng xuống cấp của cơ sở thờ tự. Trên cơ sở đó, tác giả đề xuất các giải pháp nhằm tăng cường sự gắn kết cộng đồng, phát huy vai trò chủ thể văn hóa của người dân địa phương, chú trọng công tác trao truyền giá trị tín ngưỡng và nâng cao năng lực quản lý văn hóa trong bối cảnh phát triển kinh tế - xã hội hiện nay.

Từ khóa: Tín ngưỡng, thờ cá Voi, cư dân ven biển, Sầm Sơn, Thanh Hóa.

12. Đỗ Duy Hưng: Hình tượng Bà Chúa Then tại đền Chúa Then, thôn Nà Cốc, xã Bình Gia, tỉnh Lạng Sơn

Tóm tắt: Bà Chúa Then là nhân vật linh thiêng được người dân thôn Nà Cốc phụng thờ, là vị Thần chủ của ngôi đền mang tên “Chúa Then Linh Từ”. Đây là vị thần linh quan trọng trong niềm tin của dân thôn bản hạt cũng như những người thực hành tín ngưỡng Then và tín ngưỡng Thờ Mẫu Tam, Tứ Phủ. Bà Chúa Then xã Bình Gia, Lạng Sơn có sức ảnh hưởng đến cả hai tín ngưỡng thờ Then và thờ Mẫu Tam, Tứ phủ. Bà Chúa Then xuất hiện trong hai tín ngưỡng với vai trò là một vị tổ nghề. Trong bài viết này, tác giả sẽ phân tích rõ về niềm tin và chức năng của Bà Chúa Then trong đời sống cộng đồng.

Từ khóa: Tín ngưỡng tộc người, Then, Chúa Then, Lạng Sơn.